

УДК 378.016:37

КАТЕГОРІЯ «ІДЕЯ УНІВЕРСИТЕТУ» В ПРЕДМЕТНОМУ
ПОЛІ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

CATEGORY «THE IDEA OF THE UNIVERSITY» IN THE SUBJECT FIELD OF HIGHER
EDUCATION PEDAGOGY

Мокляк В. М.,

д. пед. наук, доц., завідувач кафедри
загальної педагогіки та андрагогіки,
ПНПУ імені В. Г. Короленка

Звернемося до поняття «*ідея університету*». У всі часи університети брали активну участь у суспільному житті. За свою історію розвитку університет пройшов шлях від «світського монастиря» до масового навчального закладу, намагаючись увесь час залишатися Університетом (за формою і за змістом) [8, с. 26–27]. Проаналізувавши багато джерел, трактуємо поняття «*ідея університету*» як об'єднання всього комплексу знань і уявлень про університет: мети, завдань, принципів, структури, функцій, внутрішніх і зовнішніх відносин, місця й ролі в суспільстві на певному конкретно-історичному етапі.

Університет історично був першим типом закладу вищої освіти, привілеї якого підтверджено грамотами, буллами тощо. Фундаментальними засадами й неодмінними атрибутами, традицією університету вважалися автономія й академічні свободи. Перші *університети* мали свою особливу *структуру*. Це детально описує Ф. Паульсен, німецький письменник, педагог і філософ, досліджуючи досвід німецьких університетів, які виникли пізніше, ніж в Італії або Франції. «Стосовно устрою, конституції університетів, то іманентно вони постають як вільні корпорації тих, хто вчить і навчається. Назва *universitas* позначає цю корпорацію: назва *studium general* – навчальний заклад з універсальною програмою; термін *stadium privilegiatum* – школа – підкреслює і переваги, і пільги, якими користуються вчені. Останні стосуються трьох речей. По-перше, університети мають право навчати, проводити дослідження і присвоювати ступені *baccalaurius, magister, doctor*» [5, с. 92], для них характерне самоуправління. По-друге, університети мають право працювати автономно, затверджуючи власні статuti та правила, самі приймають рішення стосовно професорів і студентів, звільняють від податків тощо. «По-третє, вони розв'язують питання, пов'язані з організацією освітнього процесу і методикою викладання». Важливе місце в університеті відводиться взаємовідносинам студентів і викладачів: у Болонському університеті студенти оплачували працю викладачів (гонорар називався «*pastus*»); пізніше, коли університети почали фінансуватися державними органами, вони автоматично потрапили під їх контроль. «Класична модель університету передбачає *широку автономію й самоуправління*», принципами останнього є: виборність усіх членів академічної спільноти; колегіальний характер вищих органів; представництво в органах управління всіх категорій університетської кооперації; законодавче визнання Статуту [3, с. 284].

Є багато визначень *університету* як особливого типу закладу вищої освіти. Навчальні заклади університетського типу спочатку мали назву «*stadium generale*», використовувалися й терміни «*universitas studii*» та «*universitas magistrorum et scholarium*». Остаточне затвердження терміна відбулося в Німеччині наприкінці XIV ст., тоді ж почали вживати й назву *almamater* [1, с. 4].

Університет – заклад вищої освіти, наукова установа з різними гуманітарними та природничо-математичними факультетами; назва навчальної установи для підвищення загальноосвітніх, спеціальних і політичних знань [2, с. 556]. *Університет* – це найдавніший і

основний тип європейського вищого навчального закладу з великою кількістю відділень (факультетів), який дбає про розвиток освіти, науки й культури [4, с. 940].

Ректор Варшавського університету К. Швейковський так характеризував *університет як автономний заклад вищої освіти*: «Щоб університет мав змогу піднести науки на високий рівень, удосконалювати їх, давати людям корисні знання, потрібно, щоб він був вільний і незалежний. Без цієї умови не можна зрозуміти університет... небезпечною є не свобода думки, а марне прагнення знищити її (свободу). Вчені мають бути вільними у своїх пошуках, оскільки вільною є думка людини» [10, с. 45–47]. Польський учений Є. Аксер дає своє визначення: *університет* – автономна інституція, незалежність якої приймає сучасне суспільство за умови, що академічна спільнота зможе бути частиною цього суспільства [9, с. 247].

У зв'язку з глобальними цивілізаційними процесами змінюється сама ідея університету, його місія, мета, завдання й функції. У літературі поширюється інформація про «крах» ідеї університету. Актуальним проблемам реформування сучасних закладів вищої освіти присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Однією з них є розвідка Б. Рідінгса «Університет в руїнах» (2010 р.) [7], у якій вчений стверджує: «Автономія університету, що базується на автономії розуму, набутої шляхом самокритики, забороняє будь-який прямий соціальний вплив, будь-який зв'язок між університетом і державою» [7, с. 96]. Також дослідник розмірковує про автономію студентів та її практичну реалізацію в навчальному закладі. Наукові розвідки інших зарубіжних авторів також присвячено означеній проблемі: А. Блум «Кінець американської думки: як вища освіта послабила демократію та збіднила душі сучасних студентів», Б. Вілшір «Моральний колапс університету», М. Кені «Біотехнологія: університетсько-промисловий комплекс», Р. Кімбел «Радикали в мантіях: як політика розбестила нашу вищу освіту», Ч. Сік «Профмахінація: професура та передача в оренду вищої освіти», П. Сміт «Вбивство духу: вища освіта в Америці», Д. Д'Суза «Невільна освіта: політика раси та статі в кампусі» [6].

Університет можна сприймати як заклад, де група дослідників працює з метою просування науки, навчання й виховання молоді, збереження культурної спадщини. Такі товариства вчених повинні бути самостійними в наукових дослідженнях, щоб створити більше свободи й цілісності порядку та відповідальності. Організація дослідників у закладі вищої освіти є самостійною у своїх діях, незважаючи на те, що фінансова підтримка є вкладом приватного сектора або державною субсидією. Тому головною цінністю вищої школи є автономія.

Список використаних джерел:

1. Аврус А. И. История российских университетов: очерки. Москва: Москов. обществ. науч. фонд, 2001. 85 с.
2. Библик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
3. Добренев В. И., Нечаев В. Я. Общество и образование. Москва : ИНФРА-М, 2003. 381 с.
4. Козлакова Г. О. Університет. *Енциклопедія освіти* / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 940–941.
5. Монро П. История педагогики. Москва : МПРЪ, 1914. Ч. II: Новое время. 372 с.
6. Пелікан Я. Ідея Університету. Переосмислення. Київ : Дух і літера, 2009. 360 с.
7. Ридінгс Б. Університет в руїнах. Москва : Высш. шк. экономики, 2010. 304 с.
8. Садовничий В. А., Белокуров В. В., Сушко В. Г., Шикин Е. В. Университетское образование: приглашение к размышлению. Москва : Моск. ун-т, 1995. 352 с.
9. Університетська автономія : зб.ст. / упоряд. : С. Квіт та ін. Київ : Дух і Літера, 2008. 368 с.
10. Швейковський К. О предназначении Университетов. *Вестник Европы*. 1818. Ч. 102, № 21. С. 36–47.